

VERSLAG VAN DE COMMISSIE

Nr. 1

§ 1. Inleiding

In haar als kamerstuk 9394, nr. 1, van de zitting 1967-1968 gedrukte verslag sprak de vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten als haar mening uit, dat de voor de hand liggende weg om zo groot mogelijke openbaarheid, met name ten aanzien van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, te bewerkstelligen zou zijn, dat zij van tijd tot tijd aan de Kamer verslag zou uitbrengen omtrent haar eigen werkzaamheden en bevindingen.

In een schrijven d.d. 11 december 1969 aan de Voorzitter der Kamer deelde de commissie mede, besloten te hebben zulk een nieuw verslag uit te brengen – naar zij hoopte omstreeks 1 maart 1970 –, uit de aard der zaak na overleg met de daarvoor in aanmerking komende bewindslieden (*Handelingen zitting 1969-1970*, blz. 1615, rechterkolom).

De commissie herinnert eraan, dat aan haar eerste verslag een afzonderlijke openbare vergadering van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken gewijd werd op 27 maart 1968, voortgezet op 9 april 1968 (*Handelingen zitting 1967-1968*, blz. D 101 t/m D 142). Nadat op 12 november 1968 en 11 en 12 december 1968 de openbare beraadslaging in de Kamer te zamen met die over hoofdstuk VII (Binnenlandse Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1969 had plaatsgehad werd het op 12 december 1968 voor kennisgeving aangenomen (*Handelingen zitting 1968-1969*, blz. 1072, linkerkolom).

§ 2. Gedurende de verslagperiode door de commissie verrichte werkzaamheden

In de periode van 9 november 1967¹⁾ tot 28 februari 1970 heeft de commissie de volgende werkzaamheden verricht.

Mondeling overleg met de Regering

Gedurende de verslagperiode werd 12 maal mondeling overleg gepleegd met de Regering.

1. Op 7 november 1967 pleegde de commissie overleg met de Minister van Binnenlandse Zaken, die vergezeld was van het hoofd van de B.V.D. naar aanleiding van een verzoek van de Bijzondere Commissie voor wetsontwerp 8911 (Nadere regels ter handhaving van het telefoongeheim) haar van advies te willen dienen. Het advies werd uitgebracht bij schrijven dd. 19 december 1967²⁾.

2. Op 8 februari 1968 vond een bespreking plaats met de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, die vergezeld was van het hoofd van de Buitenlandse Inlichtingendienst, ter oriëntatie van de commissie over de taak en werkwijze van de B.I.D.

3. Op 4 juli 1968 pleegde de commissie uitvoerig overleg met de Minister van Binnenlandse Zaken, die vergezeld was van het hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, met name over een aantal onderwerpen, die in de openbare vergaderingen

1) Het als kamerstuk 9394 gedrukte verslag betrof de periode van 23 februari tot 9 november 1967.

2) Zie de bijlage.

van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken op 27 maart en 9 april 1968 ter sprake waren gekomen.

Voorts werd in dit overleg gesproken over wetsontwerp 9419 (afluisterapparaten), wederom naar aanleiding van een verzoek om de voor dit wetsontwerp ingestelde bijzondere commissie, haar te adviseren ¹⁾.

4. Op 3 juli 1969 sprak de commissie andermaal met de Minister van Binnenlandse Zaken en het hoofd van de B.V.D., voornamelijk over een door de Minister aan haar voorgelegde Ontwerp-beschikking ex artikel 8, derde lid van het Algemeen Rijksambtenarenreglement en over het door de Minister aan haar medegedeeld voornemen tot intrekking van het tweede lid van artikel 97b van het A.R.A.R.

5. Op 9 september 1969 vergaderde de commissie wederom met de Minister van Binnenlandse Zaken en het hoofd van de B.V.D., o.a. naar aanleiding van de nog in voorbereiding zijnde nieuwe regels omtrent het onderzoek van de antecedenten van sollicitanten naar overheidsfuncties.

6. Op 23 oktober had de commissie een bespreking met de Minister-President, die vergezeld was van de coördinator van de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, vice-admiraal b.d. H. Bos. Dit overleg vond plaats op verzoek van de bewindsman, die de commissie bij deze gelegenheid in kennis stelde van een voorgenomen reorganisatie van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, waarbij de B.I.D. zou worden opgeheven. De hieronder sub 7 t/m 11 vermelde besprekingen, waartoe de commissie het initiatief nam aangezien zij zulks voor haar nadere oriëntatie noodzakelijk achtte, betroffen deze reorganisatieplannen.

7. Op 29 oktober had de commissie een onderhoud met het hoofd van de B.I.D.

8. Op 30 oktober sprak de commissie buiten aanwezigheid van de Minister van Binnenlandse Zaken doch uiteraard met diens toestemming met het hoofd van de B.V.D.

9. Op 5 november pleegde de commissie overleg met de Minister van Defensie, die vergezeld was van de hoofden der drie militaire inlichtingendiensten.

10. Op 10 november volgde een gesprek met de plaatsvervangend secretaris-generaal van het Departement van Economische Zaken en de directeur-generaal Politieke Zaken van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

11. Op 27 november had de commissie een tweede onderhoud met de Minister-President, Minister van Algemene Zaken.

12. Op 25 februari pleegde de commissie mondeling overleg met de Minister van Binnenlandse Zaken, vergezeld van het hoofd van de B.V.D.

Overige vergaderingen der commissie

De commissie vergaderde zonder dat daarbij een Minister of een departementaal ambtenaar aanwezig was 10 maal te weten op 19 december 1967, ter vaststelling van haar advies aan de bijzondere commissie voor wetsontwerp 8911, op 8 februari 1968, 28 februari 1968 en 5 juni 1968, ter behandeling van bij haar aanhangige klachten, op 20 november en 9 en 11 december 1969 (in verband met de reorganisatie van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten), en op 19 en 25 februari 1970.

Op 8 februari 1968 werd een persoon gehoord over een door hem ingediende klacht, voornamelijk betreffende de bejegening welke de klager van de zijde van de B.V.D. ten deel zou zijn gevallen voor een tijdens de behandeling van een strafzaak, waarin de klager als verdacht van spionage terechtstond ²⁾.

¹⁾ De bijzondere Commissie bracht voorlopig verslag uit over de wetsontwerpen 8911 en 9419 tezamen op 3 september 1968. Aangezien de vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten op dat tijdstip haar advies inzake het tweede wetsontwerp nog niet had vastgesteld, werd besloten af te wachten of de bijzondere commissie t.z.t. na ontvangst van de memorie van antwoord op een advies alsnog zou blijken prijs te stellen.

²⁾ Deze zaak had reeds eerder geleid tot schriftelijke kamervragen (*Aanhangsel Handelingen* zitting 1965-1966, blz. 1079, en zitting 1966-1967, blz. 51). Het was in deze zaak, dat de Hoge Raad het in par. 3 van dit verslag vermelde arrest wees.

De vergaderingen van 5, 19 en 25 februari 1970 waren gewijd aan de vaststelling van dit verslag.

Door de commissie onderzochte zaken

Bij de aanvang van de verslagperiode waren bij de commissie 8 klachten aanhangig. Daarvan werden 7 afgedaan; in het achtste geval verzocht de commissie de klager op 24 mei 1968 om nadere informatie, welk verzoek bij schrijven van 5 februari 1970 werd beantwoord, waarna de commissie haar onderzoek kon voortzetten.

Gedurende de verslagperiode werden 9 nieuwe klachten ingediend, die alle werden afgedaan; één dezer klagers wendde zich nadien tot de Commissie voor de Verzoekschriften, die deze commissie verzocht haar van advies te willen dienen.

Voorts won de commissie, niet op grond van een klacht doch eigener beweging, in 6 gevallen inlichtingen in bij de Regering naar aanleiding van perspublicaties. Dit betrof publicaties in „Het Vrije Volk” van 22 september 1967 (interview met de secretaris van een Surinaams-Antilliaans actiecomité), een artikel in het luchtvaartblad „Cockpit” van april 1968 getiteld: „Ze wilden me als hun top-luchtmachtspion”, een artikel in het Utrechtse studentenblad „Trophonios” van 15 december 1967, persberichten in juni 1969, dat de telefoon van het secretariaat van de „Socialistische Jeugd” te Amsterdam zou worden afgeluisterd, een artikel in „de Volkskrant” van 18 oktober 1969 getiteld: „Zeven jaar lijden aan veiligheid van de Staat; er werd 'n Spionage-val gezet”, en een artikel in het „Nieuwsblad van het Noorden” van 18 februari 1970, getiteld: „Prof. Hutte en studenten door B.V.D. doorgelicht”. Hiervan zijn alleen de laatste twee nog in onderzoek.

In onderzoek zijn derhalve thans 2 dagbladartikelen en 2 klachten; de data waarop deze klachten bij de commissie aanhangig (c.q. wederom aanhangig) werden gemaakt waren 25 november 1969 en 5 februari 1970.

Met betrekking tot de in totaal 20 gevallen, ten aanzien waarvan de commissie gedurende de verslagperiode haar onderzoek voltooide, meent de commissie te moeten volstaan met de mededeling, dat zij op grond van de haar door de verantwoordelijke Ministers verstrekte inlichtingen tot de conclusie kwam, dat 2 van de behandelde klachten – ten dele – gegrond waren. In beide gevallen, waarmede niet de B.V.D. doch een andere inlichtingen- of veiligheidsdienst bemoeienis had gehad, leidde de interventie van de commissie ertoe, dat een van overheidswege genomen beperkende maatregel – ten aanzien van het betreden van militaire terreinen – werd opgeheven, terwijl voorts in één van deze gevallen een vergoeding ter zake van geleden financiële schade werd toegekend.

§ 3. De Binnenlandse Veiligheidsdienst ¹⁾

Wat de door de commissie in haar verslag van 9 november 1967 vermelde desiderata aangaat, wordt het volgende opgemerkt.

De commissie heeft bij de Minister en de B.V.D. begrip geconstateerd voor de door haar gemaakte opmerking, dat met name ten aanzien van de Binnenlandse Veiligheidsdienst meer dan tot dusverre gestreefd dient te worden naar een zo groot mogelijke openheid, omdat voor deze dienst, evenals voor alle andere overheidsdiensten geldt, dat nodeloze geheimzinnigheid schaadt.

De commissie signaleert in dit verband de medewerking, die door de B.V.D. op 20 november 1968 werd gegeven aan een televisie-uitzending van de N.T.S. over de contra-spionagetaak van de dienst, alsmede de publicatie in de *Staatscourant* van 28 oktober 1969, nr. 209, van de Beschikking Antecedentenonderzoeken. Door deze publicatie werd het veiligheidsonderzoek getrokken uit de sfeer van geheimhouding, waarin deze materie gehuld bleef zolang veiligheidsonderzoeken gebaseerd waren op het niet gepubliceerde Beveiligingsvoorschrift II-1961.

¹⁾ Een uiteenzetting over de taak, werkwijze en bevoegdheden van de B.V.D. gaf de commissie in kamerstuk 9394, nr. 1.

Bij de debatten in de Kamer over de begroting van Binnenlandse Zaken op 17 en 18 december 1969 is naar voren gekomen, hoe de Minister door bedoelde beschikking, welke op 14 oktober 1969 aan de Kamer was toegezonden (kamerstuk 10 300, hoofdstuk VII, nr. 10), uitvoering gegeven heeft aan de ter zake door de commissie in haar verslag van 9 november 1967 uitgesproken wensen.

De commissie constateert dat door de vaststelling van deze beschikking:

a. het veiligheidsonderzoek in de toekomst alleen wordt ingesteld t.a.v. reflectanten naar een functie bij de rijksoverheid, die voor een in de beschikking omschreven vertrouwensfunctie in aanmerking komen en dan uitsluitend t.a.v. diegenen die na een aanvankelijke selectie door de betrokken personeelsdienst, het eerst voor de benoeming in aanmerking komen;

b. aan degenen die naar het oordeel van het bevoegde gezag op grond van het resultaat van het door de B.V.D. of de betrokken militaire inlichtingendienst ingestelde onderzoek voor benoeming of aanstelling niet in aanmerking komen door de instelling van een commissie van advies een mogelijkheid tot verweer wordt geboden alvorens een definitieve beslissing wordt genomen.

De commissie acht het van belang dat de vertrouwensfuncties waarvoor een veiligheidsonderzoek nodig is door iedere Minister in overeenstemming met de Minister van Binnenlandse Zaken worden vastgesteld.

Wat dit aangaat brengt de commissie in herinnering, dat de Minister in de vergadering van de Kamer op 17 december 1969 (*Handelingen* blz. 1674, linkerkolom) zijn eerder gedane toezegging heeft herhaald de Kamer *globaal* te zullen informeren omtrent de lijst van vertrouwensfuncties. Verwacht wordt dat de Commissie Veiligheidsonderzoek Vertrouwensfuncties Rijksoverheid onder voorzitterschap van de vice-admiraal b.d. H. Bos binnenkort omtrent deze lijst aan de Regering verslag zal uitbrengen.

Naar aanleiding van de opmerking van de Minister, dat het niet mogelijk zal zijn deze lijst integraal te publiceren herinnert de commissie aan het harerzijds in haar verslag van 9 november 1967 ingenomen standpunt, dat openbaarmaking van een lijst van alle functies – hoe dan ook gespecificeerd – wenselijk ware. De voornaamste overweging hiervoor was, dat in de huidige situatie een ieder, die zonder succes naar een overheidsfunctie solliciteert, oprecht in de veronderstelling kan verkeren, dat zijn niet-benoeming het gevolg is geweest van hem niet bekende B.V.D.-informaties. Naar het de commissie aanvankelijk wil voorkomen, zou deze mogelijkheid bij niet-openbaarmaking van de lijst – behalve ten aanzien van departementen, waarbij alle functies als vertrouwensfuncties worden aangemerkt, zoals met betrekking tot de Ministeries van Defensie en van Buitenlandse Zaken in het klaarblijkelijk voornemen ligt – blijven bestaan. Over de vraag, of dit nadeel minder zwaar weegt dan de aan publicatie verbonden bezwaren, heeft de commissie haar oordeel nog niet gevormd.

De commissie wijst erop, dat na de inwerkingtreding van de Beschikking Antecedentenonderzoeken, het inwinnen van de studiegegevens over reflectanten, o.a. bij de universiteiten en hogescholen, door de personeelsdiensten van de ministeries dient te geschieden.

Ten slotte wijst de commissie in dit verband op de mededeling van de Minister van Binnenlandse Zaken bij dezelfde gelegenheid, dat hij aan de commissie de toezegging had gedaan haar regelmatig op de hoogte te houden van de gevallen, waarin op grond van de uitslag van een veiligheidsonderzoek niet tot aanstelling kon worden overgegaan.

Na al hetgeen over de kwestie antecedentenonderzoeken in de Kamer is gezegd, meent de commissie in dit verslag met deze korte beschouwing over de Beschikking Antecedentenonderzoeken n.a.v. de opmerkingen gemaakt in haar vorige verslag, te kunnen volstaan.

De commissie heeft met de Minister voorts uitvoerig van gedachten gewisseld over de taak van de B.V.D. betreffende het inwinnen van gegevens omtrent groeperingen en personen die

doeleinden nastreven of ter verwezenlijking van hun doeleinden middelen hanteren die in strijd zijn met de grondslagen van de democratische rechtsorde.

De Minister heeft de commissie medegedeeld, dat de B.V.D. zich op dit terrein zeer beperkt opstelt en dat door hem ter zake aanwijzingen worden gegeven, en dat de vaststelling aan welke groeperingen de B.V.D. aandacht dient te schenken slechts in concreto kan plaatsvinden, afhankelijk van de ontwikkelingen die zich op dit terrein voordoen, zodat nadere normen te dezen aanzien niet wel zouden zijn vast te stellen.

De commissie heeft in haar overleg met de Minister aan dit onderwerp voortdurend aandacht geschonken en zal dit blijven doen.

Zij stelt zich voor, zich daarom toch nog nader te bezinnen op de vraag, of en, zo ja, in hoeverre nadere normen te dezen aanzien denkbaar zouden zijn en wellicht in de strafwetgeving te verankeren zouden zijn.

In de kring van de commissie wordt een dergelijke verankering in de strafwetgeving van groot belang geacht. Als dit mogelijk zou blijken zou daarmee de activiteit van de B.V.D. immers kunnen worden bepaald en afgegrensd op het waarnemen en signaleren van handelingen, die een overtreding van de strafwet ten doel hebben. Aan een dergelijke begrenzing van het werkterrein van de B.V.D. wordt binnen de commissie behoefte gevoeld.

De Minister van Binnenlandse Zaken heeft de commissie medegedeeld, dat het ambtelijk overleg met het Ministerie van Justitie over de spionage-wetgeving (artikel 98 e.v. van het Wetboek van Strafrecht) nog niet is afgesloten. Dit overleg en de studie over dit onderwerp werden begonnen na de uitspraak van de Hoge Raad op 29 april 1968 in een strafzaak ter zake van poging tot het plegen van c.q. het verrichten van voorbereidingshandelingen tot het misdrijf van artikel 98a, eerste lid van het Wetboek van Strafrecht (kort gezegd, het mededelen aan of ter beschikking stellen van buitenlandse instanties van enig gegeven waarvan de geheimhouding door het belang van de Staat wordt geboden) waarin de procureur-generaal cassatie in het belang der wet had ingesteld (N.J. 1968, nr. 326). De Minister maakte van deze toen te verwachten uitspraak gewag in de bijeenkomst van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken op 27 maart 1968.

Andere reeds in haar vorige verslag vermelde onderwerpen waaraan de commissie gedurende de verslagperiode bij haar besprekingen met de Minister aandacht wijdde, waren de „verjaringsregeling”, de invloed van de rijksoverheid op veiligheidsaspecten van het personeelsbeleid van lagere overheidslichamen (met name de gemeenten), en de verantwoordelijkheid voor werkzaamheden van inlichtingendiensten van gemeentelijke politiekorpsen in gevallen, waarin deze diensten niet optreden als plaatselijk instrument van de B.V.D.

Voorts schonk de commissie aandacht aan de controle door de grensbewaking op buitenlandse visa in paspoorten van uit het buitenland terugkerende Nederlanders. Hieromtrent deelde de Minister van Justitie op 4 december 1968 in antwoord op schriftelijke vragen van het lid der Kamer, de heer Vonhoff, het volgende mede.

„De ambtenaren der Koninklijke Marechaussee belast met de grensbewaking, oefenen het toezicht uit op het Nederland in- en uitgaande reizigersverkeer. Daarbij wordt inderdaad mede aandacht geschonken aan door buitenlandse autoriteiten in paspoorten gestelde visa, waarvan in bepaalde gevallen aantekening wordt gehouden. Dit geschiedt om gegevens te verzamelen die uit een oogpunt van nationale veiligheid van belang kunnen zijn.

Er bestaat geen bezwaar tegen dat de reiziger, uit wiens paspoort de hierbedoelde gegevens worden genoteerd, op diens verzoek omtrent de reden daarvan wordt verwittigd.” (*Aanhangsel Handelingen* 1968–1969, blz. 415.)

De Minister van Binnenlandse Zaken heeft voorts op een later tijdstip de commissie desgevraagd medegedeeld, dat sindsdien de met de grensbewaking belaste ambtenaren van de Koninklijke Marechaussee voorzien zijn van een instructie, in-

houdende dat zij de reiziger uit wiens paspoort bepaalde gegevens worden genoteerd op diens vragen kunnen mededelen, dat een en ander ten behoeve van de nationale veiligheid geschiedt. Indien de verkeerssituatie een gesprek ter plaatse niet toelaat ofwel wanneer de reiziger blijk geeft prijs te stellen op een uitvoeriger informatie, zal zijn naam en adres door de ambtenaar worden genoteerd en zal hij zo spoedig mogelijk mondeling of schriftelijk nader worden ingelicht.

Naar aanleiding van de vraag, welke bij het publiek kan rijzen, of registratie van visa in een paspoort van enige invloed kan zijn op aanstelling of promotie in een overheidsfunctie, heeft de Minister de commissie medegedeeld, dat dit pas een rol zou kunnen gaan spelen bij een overheidsfunctie waarvoor een veiligheidsonderzoek plaatsvindt, doch dat ook dan nog door de betrokken veiligheidsinstanties het bezoeken van een land met een communistisch regime op zich zelf niet beschouwd wordt als een feit dat van waarde kan zijn bij de beoordeling van de geschiktheid voor de functie.

Naar het oordeel van de bewindsman weegt het nut van deze controle op tegen het erdoor begrijpelijkerwijs bij velen gewekte onbehagen.

Een ander door de commissie ter discussie gesteld onderwerp was de vraag, of voor aanvragers van naturalisatie en houders en aanvragers van een verblijfsvergunning enigerlei vorm van bescherming en verweer zou kunnen worden geschapen tegen eventuele onjuiste ambtelijke informatie van een inlichtingen- of veiligheidsdienst.

Vanuit de commissie is de gedachte geopperd, voor dergelijke gevallen een soortgelijke beroepsmogelijkheid te openen als in de Beschikking Antecedentenonderzoek vervat is. Omtrent dit onderwerp zal de commissie haar overleg met de Regering voortzetten.

§ 4. De Buitenlandse Inlichtingendienst

Aan de voorgenomen opheffing van de B.I.D. en de daarmee gepaard gaande reorganisatie van de overige inlichtingen- en veiligheidsdiensten werden door de commissie, zo als uit het hierboven gegeven overzicht zal zijn gebleken, uitvoerige besprekingen gewijd.

Op 16 december 1969 deelde de voorzitter der commissie de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, mede welke opvattingen in de commissie leefden met betrekking tot de voorgenomen reorganisatie.

Deze brief luidde als volgt ¹⁾:

„In de eerste plaats heeft de aldus verkregen informatie voor ons in ieder geval aannemelijk gemaakt, dat de B.I.D. thans niet in elk opzicht bevredigend functioneert en dat – desnoods ingrijpende – maatregelen verantwoord zijn.

Een tweede punt waarover in onze commissie eenstemmig gedacht wordt, is dat, indien de B.I.D. als een zelfstandig onder de Minister-President ressorterende dienst zou worden opgeheven, (waarover, gelijk uit het vervolg van deze brief zal blijken, niet eenstemmig door ons wordt gedacht), nauwelijkt zou dienen te worden overwogen in hoeverre de Minister-President dan over méér bevoegdheden zou moeten beschikken om een zo hoog mogelijke kwaliteit en snelheid van de buitenlandse informatie te waarborgen en – naar een aantal van ons voorts wenselijk achten – rechtstreeks bepaalde operaties te kunnen gelasten of af te gelasten.

Naar het ons wil voorkomen, zou daarvoor niet toereikend zijn de bevoegdheid, welke thans voor de Minister-President, Minister van Algemene Zaken indirect voortvloeit uit de artikelen 35 en 36 van het Koninklijk besluit van 8 augustus 1949 inhoudende, dat de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten ressorteert onder de Minister-President, Minister

¹⁾ De inleidende passage, waarin de elders in dit verslag reeds medegedeelde werkzaamheden der commissie te dezer zake werden gememoreerd, alsmede een passage over de door de inlichtingendiensten gebezigde middelen zijn hier weggelaten.

Het lid der commissie, de heer Geertsema, was wegens verblijf buitenslands verhinderd aan de vaststelling van dit schrijven mede te werken.

van Algemene Zaken, en dat hij bevoegd is betreffende aangelegenheden de juiste coördinatie der onderscheidene diensten betreffende, na overleg met de betrokken verantwoordelijke ministers, voorstellen te doen aan de Minister-President, Minister van Algemene Zaken.

Indien tot opheffing van de B.I.D. zou worden overgegaan, dient zulks naar ons oordeel gepaard te gaan met:

1. een vergroting van de bevoegdheden van de Minister-President als hierboven aangegeven;
2. een uitoefening van bedoelde bevoegdheden, door de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, bij voorkeur als voorzitter van een vast college uit de Raad van Ministers, bestaande uit de Ministers van Algemene Zaken, van Binnenlandse Zaken, van Buitenlandse Zaken en van Defensie, waarvoor bij het Ministerie van Algemene Zaken het noodzakelijke ambtelijke apparaat aanwezig zou moeten zijn;
3. een aanzienlijke verbetering van kwaliteit en snelheid van de buitenlandse informatie en ook overigens een redelijke garantie voor een zo juist mogelijk functioneren van de hiertoe te belasten organen.

In hoeverre dan ook de coördinator over meer bevoegdheden zou moeten beschikken menen wij thans in het midden te kunnen laten, omdat deze mede gerelateerd zouden zijn aan de vergroting van de bevoegdheden van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken.

Intussen zouden de heren Den Uyl en Van Mierlo, ook indien de hierboven gedane aanbevelingen zouden worden verwezenlijkt, nochtans tegen de opheffing van de B.I.D. ernstige bezwaren koesteren.

Zij menen, dat het inwinnen van andere dan militaire informatie niet behoort te geschieden door een onder de Minister van Defensie ressorterend apparaat.

Zij geven de voorkeur aan inkrimping van de B.I.D., zodanig vernieuwing van de ambtelijke leiding, en uitbreiding van de aldus gesaneerde dienst met alle thans door een militaire inlichtingendienst verrichte „collecting”.

In deze conceptie zouden alle inlichtingen- en veiligheidsdiensten rechtstreeks onder de politieke verantwoordelijkheid van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, behoren te functioneren. Dit zou huns inziens impliceren, dat ook de evaluatie inclusief de militaire evaluatie, door dit apparaat zou geschieden.

Wij menen, dat met de mededeling van het bovenstaande Uwe Excellentie genoegzaam omtrent onze inzichten zal zijn ingelicht.

Daarbij dient niet over het hoofd te worden gezien, dat de ons verstrekte informatie van beperkte aard was; wij achten het niet uitgesloten, dat in dit verband mede een rol gespeeld heeft de naar ons gevoel aanwezige omstandigheid, dat onze commissie is ingeschakeld in een laat stadium van de procedure, waarin het besluit tot opheffing van de B.I.D. in wezen al genomen was en zelfs al een begin van uitvoering had gevonden.

De heren Den Uyl en Van Mierlo willen hieraan toevoegen, dat de reserve in hun oordeel omtrent het voorstel tot opheffing van de B.I.D. mede is ingegeven door het feit, dat naar hun mening in de gehouden hoorzittingen van de commissie de motieven tot opheffing van de B.I.D. onvoldoende duidelijk zijn gemaakt.

In hoeverre een en ander zal leiden tot een andere organisatie dan de huidige blijft uit de aard der zaak ter beslissing aan de bewindslieden, die voor het daarvoor noodzakelijke Koninklijk besluit de verantwoordelijkheid zullen dragen.

In onze commissie is nog van gedachten gewisseld over de vraag of en, zo ja, in hoeverre te eniger tijd in deze Kamer of aan de overzijde van het Binnenhof bedoelde bewindslieden zich in het openbaar zullen kunnen en willen verantwoorden.

Een eventuele opheffing van de B.I.D. zal voor de buitenwereld zichtbaar worden door de daaruit voortvloeiende wijzigingen in de begrotingen der desbetreffende departementen. Bovendien is, als wij juist ingelicht zijn, de voorgenomen op-

heffing reeds ter kennis van de ambtenaren van de B.I.D. gebracht via een officiële, niet geclassificeerde mededeling.

Op zich zelf achten wij de vraag, hoe de politieke verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten geregeld is c.q. wordt, zeker vatbaar voor een openbare politieke discussie, al zullen daarbij niet alle aspecten even gedetailleerd behandeld kunnen worden."

De vervolgens door de Regering ter zake genomen beslissing werd bekendgemaakt, ook aan de leden der commissie, door middel van een op 1 januari 1970 door de Rijksvoorlichtingsdienst uitgegeven perscommuniqué van de volgende inhoud:

„Naar aanleiding van recente publikaties bevestigt de R.V.D., dat besloten is een deel van de veiligheids- en inlichtingendiensten van de overheid te reorganiseren.

Uitsluitend met het oog op de doelmatigheid heeft de Minister-President in overleg met zijn daarbij betrokken ambtgenoten, tot deze reorganisatie besloten.

In de vaste Commissie voor de Veiligheids- en Inlichtingendiensten uit de Tweede Kamer is de gewijzigde opzet uitgebreid toegelicht. Deze reorganisatie zal in de werkwijze van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (B.V.D.) geen verandering brengen.

Ook de militaire inlichtingendiensten zullen geen nieuwe taken worden opgedragen en geen grotere bevoegdheden worden verleend.

De Buitenlandse Inlichtingendienst (B.I.D.) zal als zelfstandige dienst worden opgeheven. Zijn taak zal in een andere organisatievorm, als een rechtstreeks onder de minister ressorterende afdeling van het Ministerie van Defensie worden voortgezet.

De Minister-President blijft via zijn coördinator het overzicht houden over de activiteiten van alle veiligheids- en inlichtingendiensten.

Het spreekt vanzelf, dat ten volle rekening zal worden gehouden met de maatschappelijke belangen van die personen, wier positie bij deze reorganisatie is betrokken."

Sindsdien heeft de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, de commissie medegedeeld, dat de Regering bij de reorganisatie de door de commissie naar voren gebrachte desiderata zal bezien en dat daarover nader beraad zal worden gehouden.

§ 5. Bevoegdheden der commissie

Volledigheidshalve merkt de commissie ten slotte op, vast te houden aan de in haar vorige verslag uitgesproken doch nog niet verwezenlijkte wens (9394, nr. 1, blz. 9, rechterkolom) klagers, getuigen en deskundigen te kunnen verplichten voor haar te verschijnen en dezen onder ede te kunnen verhoren.

Aldus vastgesteld 25 februari 1970.

GEERTSEMA
MELLEMA
BIESHEUVEL
DEN UYL
SCHMELZER
VAN MIERLO.

BIJLAGE

's-Gravenhage, 19 december 1967.

Aan de Voorzitter van de bijzondere commissie voor wetsontwerp 8911.
(Nadere regels ter handhaving van het telefoongheim)

Hierbij heb ik de eer, namens de vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten U Hoogedelgestreng in antwoord op uw schrijven d.d. 24 augustus jl. mede te delen, dat de commissie naar aanleiding daarvan op 7 november 1967 mondeling overleg met de Minister van Binnenlandse Zaken gepleegd heeft. Bij dit overleg is voornamelijk aan de orde geweest het door de Minister onderschreven uitgangspunt van de toenmalige bewindslieden, dat anders dan bij de strafverordering de beslissing over het af luisteren van telefoongesprekken ten dienste van de staatsveiligheid niet in handen van de rechter kan worden gelegd, doch behoort bij het politiek verantwoordelijke gezag (memorie van toelichting blz. 7, rechterkolom, onderaan, en blz. 8, linkerkolom bovenaan).

Vanuit de commissie is aan de Minister de vraag voorgelegd, of inschakeling van een niet-politieke instantie – bijv. de rechter – op veiligheidsgronden of om andere praktische redenen onaanvaardbaar zou zijn. De commissie is uit 's Ministers antwoord van zodanige onoverkomelijke bezwaren van veiligheids- of van praktische aard niet gebleken.

De Minister heeft de commissie daarnaast in kennis gesteld van zijn staatsrechtelijke overwegingen om de suggestie af te wijzen andere instanties in te schakelen dan de politiek verantwoordelijke personen, d.w.z. de Ministers die zich over het te dezen aanzien gevoerde beleid verantwoorden tegenover de Staten-Generaal, waarbij de Tweede Kamer aan deze com-

missie de u bekende functie heeft toevertrouwd. De grootst mogelijke meerderheid der commissie deelt deze zienswijze.

De commissie kan voorts bevestigen, dat de voorgestelde procedure overeenkomt met de in 1963 mede op haar aandrang tot stand gekomen en bij monde van haar toenmalige voorzitter, de heer Vondeling, aan de Kamer medegedeelde regeling. Nog is overleg tussen de commissie en de Minister gaande in hoeverre de controle, welke de commissie te dezen aanzien uitoefent, geïntensiveerd kan worden.

Wel acht zij de vraag gewettigd, waarom de in de memorie van toelichting vermelde Ministers, te weten de Minister-President en de Minister van Binnenlandse Zaken, van Justitie en van Verkeer en Waterstaat, niet in de wetstekst vermeld zouden worden, waar slechts sprake is van de „betrokken Ministers”.

Voorts is er, naar het de commissie wil voorkomen, ruimte voor de vraag of, wanneer het ontwerp tot wet zal zijn verheven, vast staat dat wetenschap, verkregen door overeenkomstig artikel 139a ten behoeve van de veiligheid van de Staat afgeluisterde telefoongesprekken, zal kunnen dienen als bewijsmateriaal in strafzaken en, zo neen, of de wetgever zulks niet uitdrukkelijk zou dienen vast te leggen.

De griffier der commissie vnd.,
(w.g.) W. KOOPS.